

اسم‌نامه

تقدیم به آنان که در تندباد حوادث کوشیدند
قطار کشورداری بر صراط مستقیم موازین انصاف رویه‌ای
حرکت کنند.

نظام گزینش در ایران

بررسی روند نیروگزینی در ادارات ایران از ۱۳۵۷ تا ۱۳۷۷

نویسنده:

محمد منصوری بروجنی

نظام گزینش در ایران

بررسی روند نیروگزینی در ادارات ایران از ۱۳۵۷ تا ۱۳۷۷

نویسنده: محمد منصوری بروجنی

ناظر علمی: دکتر محمد تقی دشتی . مدیر اجرایی: محمد قرائتی ستوده

صفحه آرایی و طرح جلد: گروه فرهنگی هنری فانوس . انتشارات: مکتب اندیشه

شایک: ۴-۸-۹۶۵۰۶-۶۲۲-۹۷۸ . نوبت چاپ: اول - زمستان ۱۳۹۸ . قیمت: ۵۰,۰۰۰ تومان

تمامی حقوق مادی و معنوی این اثر برای مرکز پژوهشی مینا (مؤسسه صراط‌مبین) محفوظ است.

سرشناسه: منصوری بروجنی، محمد، ۱۳۴۶ - عنوان و نام پدیدآور: نظام‌گرینش در ایران: بررسی روند نیروگزینی در ادارات ایران از ۱۳۵۷ تا ۱۳۷۷ / نویسنده محمد منصوری بروجنی؛ [ناظر علمی محمدتقی دشتی]؛ [به سفارش] موسسه فرهنگی مطالعاتی صراط مبین. مشخصات نشر: قم: مکتب اندیشه، ۱۳۹۸. مشخصات ظاهری: ۵۷۰ ص. شابک: ۴-۹۶۵۰۶۸-۶۲۲-۹۷۸. وضعیت فهرست نویسی: فیا- عنوان دیگر: بررسی روند نیروگزینی در ادارات ایران از ۱۳۵۷ تا ۱۳۷۷. موضوع: کارکنان -- ایران -- گزینش و انتصاب. موضوع: Employee selection -- Iran. موضوع: استخدام دولتی -- ایران -- موضوع: Civil service -- Iran. شناسه افزوده: دشتی، محمدتقی، ۱۳۵۲ - شناسه افزوده: موسسه صراط مبین هدایت - رده بندی کنگره: ۵۴۹.۵H۴۵۴۹.۵R۴۵۸.۳۱۱ - شماره کتابشناسی ملی: ۶۰۴۸۵۰۱

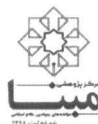
شبکه ارتباط یا مخاطب

روابط عمومی (سفارش کتاب، پیشنهادات و انتقادات): محمد قرائتی ستوده ۰۵۶۴۰۶۴۲۹۰۲۵۳

دفتر مرکزی: قم- ۴۵ متری شهید صدوقی- کوچه ۵۶- بلاک ۷۴- تلفن: ۰۲۵۳۲۹۰۶۴۰۴

آدرس، تارنما: www.smhi.ir - www.mabnarc.ir

پست الکترونیک: info@smhi.ir - info@mabnarc.ir

فهرست مطالب

۱۱	مقدمه ناشر
۱۳	پیشگفتار
۱۷	۱- درآمدی بر نظریه پشتیبان گزینش در ایوان
۱۸	۱-۱- منابع ماهوی نظریه گزینش
۲۰	۱-۱-۱- ریشه‌های تاریخی نظریه گزینش
۲۱-۲	۱-۲- انسان استثنایی: انتخاب ایده‌آل‌ترین نیروها برای رسیدن به بهترین
۲۵	اداره
۳۰	۱-۲- روش‌شناسی: منابع دینی گزینش یا گزینش منابع دینی برای گزینش؟
۳۸	۱-۳- ارزیابی: ذبح اصول اساسی حکمرانی در پای نظریه گزینش
۴۵	۲- عصر پاکسازی و بازسازی
۲-۱	۲- دوره پاکسازی: از پیروزی انقلاب اسلامی تا استقرار نخستین مجلس
۵۷	شورای اسلامی (۱۳۵۷-۱۳۵۹)
۵۷	۲-۱-۱- مواضع امام خمینی رحمه‌الله در دوره پاکسازی
۶۱	۲-۱-۲- قوانین پاکسازی
۶۸	۲-۱-۲-۱- گستره پاکسازی
۷۰	۲-۱-۲-۲- ملاک‌های پاکسازی

- ۷۳ ۲-۱-۳. تشریفات پاکسازی
- ۷۹ ۲-۱-۲. وضعیت حقوقی مستخدم پس از پاکسازی
- ۸۳ ۲-۱-۳. جذب نیرو در دوره پاکسازی
- ۲-۲-۲ دوره بازسازی: دوران استقرار نخستین مجلس شورای اسلامی (۱۳۵۹-۱۳۶۳)
- ۸۸ ۲-۲-۱. مواضع امام خمینی رحمه الله در دوره بازسازی
- ۹۱ ۲-۲-۲. قوانین دوره بازسازی
- ۹۵ ۲-۲-۲-۱. وضعیت سازمانی
- ۹۷ ۲-۲-۲-۲. انصاف رویه‌ای
- ۹۹ ۲-۲-۲-۳. وضعیت هنجاری
- ۱۰۲ ۲-۲-۳. ضوابط گزینش نیرو در دوران بازسازی
- ۱۰۵ ۲-۳. عصر پاکسازی و بازسازی در بوته مشروعیت‌آزمایی
- ۱۰۵ ۲-۳-۱. خلاف اساسی
- ۱۰۸ ۲-۳-۲. خلاف محدوده قانونی بودن
- ۱۰۹ ۲-۳-۳. بی‌اعتنایی به تشریفات قانونی
- ۱۱۲ ۲-۴. تحلیل مضمون مذاکرات مجلس اول درباره سیاست گزینش
- ۱۱۲ ۲-۴-۱. روش‌شناسی
- ۱۲۳ ۲-۴-۲. پیش‌فرض‌ها
- ۱۲۵ ۲-۴-۳. اطلاعات فراوری شده
- ۲۹۴ ۲-۴-۴. تحلیل اطلاعات
- ۳۴۳ ۳. تولد گزینش
- ۳۴۴ ۳-۱. پس از پاکسازی
- ۳۴۷ ۳-۱-۱. بازطراحی نظام گزینش در دهه ۱۳۶۰
- ۳۵۰ ۳-۱-۲. کاستی‌های دیرپا
- ۳۵۱ ۳-۱-۳. رخدادهای تقنینی

۳۵۷. ۳-۱-۴. سیر تطور نظام قانونی در مجلس سوم
۳۶۶. ۳-۱-۵. مسکوت ماندن طرح گزینش عمومی (غیر علمی)
۳۷۴. ۳-۱-۶. تولد گزینش جدید در مجلس چهارم
۳۸۲. ۳-۱-۷. کشاکش نهادی: گزینش مستقل یا وابسته به رئیس جمهوری؟
۳۸۶. ۳-۱-۸. غلبه ظاهر بر روح و تقیید اختیارات رئیس جمهوری در گزینش
۳۹۳. ۳-۲. تحلیل مقایسه‌ای قانون گزینش ۱۳۷۴ و آیین‌نامه اجرایی با مقررات سابق
۳۹۷. ۳-۲-۱. مقایسه شرایط عمومی گزینش کارمندان در دهه ۱۳۶۰ با دهه ۱۳۷۰
۴۰۳. ۳-۲-۲. ستون‌های مفهومی نظم قانونی دهه ۱۳۷۰
۴۰۴. ۳-۲-۲-۱. غمض عین
۴۰۶. ۳-۲-۲-۲. احراز حال
۴۰۸. ۳-۲-۲-۳. مشاغل حساس و خاص
۴۱۱. ۳-۲-۲-۴. عدم اعتبار امر مختوم
۴۱۲. ۳-۲-۲-۵. انتخاب اصلح
۴۲۰. ۳-۲-۲-۶. مصونیت گزینش‌گران از تعقیب
۴۲۳. ۳-۲-۲-۷. استعلام سوابق سیاسی
۴۳۰. ۳-۳. گزینش دانشجویان
۴۳۲. ۳-۳-۱. آیین ۱۳۶۳
۴۳۲. ۳-۳-۱-۱. شرایط هنجاری
۴۳۷. ۳-۳-۱-۲. تشریفات رسیدگی
۴۴۳. ۳-۳-۲. آیین ۱۳۶۷
۴۴۳. ۳-۳-۲-۱. شرایط هنجاری
۴۴۶. ۳-۳-۲-۲. آیین رسیدگی
۴۵۲. ۳-۳-۳. سیاست تشویقی در گزینش دانشجو
۴۵۵. ۳-۳-۴. تتمه
۴۵۶. ۳-۴. دستاورد گزینش

۴- پیوست‌ها ۴۶۷

۴-۱. جدول راهنمای شخصیت‌ها ۴۶۷

۴-۲. جدول ارجاعات ۴۸۳

۴-۳. جدول راهنمای دستور جلسات ۵۲۷

۴-۴. مصوبات شورای عالی قضایی ۵۳۳

۴-۴-۱. آیین‌نامه هیئت‌های مرکزی گزینش مصوب ۶۲/۱۰/۸ شورای عالی

قضایی ۵۳۳

۴-۴-۲. آیین‌نامه هسته‌های گزینش مصوب ۱۳۶۳/۸/۲۱ شورای عالی قضایی ۵۳۶

۴-۴-۳. نمایه اشخاص ۵۴۹

۵- منابع و مآخذ ۵۶۰

فهرست جداول

- جدول ۱ طیف بندی مضامین شناسایی شده ۱۲۲
- جدول ۲ عنوان اختصاری مضامین ۱۲۶
- جدول ۳ اظهارات ۱۲۷
- جدول ۴ خلاصه اطلاعات ماهانه ۲۹۴
- جدول ۵ خلاصه اطلاعات سالانه ۲۹۹
- جدول ۶ راهنمای اتفاقات تاریخی مهم در دوران مجلس اول ۳۰۸
- جدول ۷ اظهارات مسئولان اجرایی ۳۲۷
- جدول ۸ آمار ماهانه مضامین اظهار شده مسئولان اجرایی ۳۳۶
- جدول ۹ آمار سالانه مضامین اظهار شده مسئولان اجرایی ۳۳۸
- جدول ۱۰ مقایسه موازین عمومی نیروگزینی ۳۹۸
- جدول ۱۱ راهنمای شخصیت های اظهار نظر کننده ۴۶۷
- جدول ۱۲ ارجاعات مربوط به جدول اظهارات ۴۸۳
- جدول ۱۳ راهنمای دستور جلسات ۵۲۷

فهرست نمودارها

- نمودار ۱ توزیع نسبی مضامین در کل دوره مجلس اول ۳۰۰
- نمودار ۲ توزیع نسبی مضامین با تأکید بر نمایش طیفی (سالانه) ۳۰۱
- نمودار ۳ توزیع نسبی مضامین با تأکید بر نمایش طیفی (ماهانه) ۳۰۲
- نمودار ۴ فراوانی مطلق هر یک از مضامین در سال های مختلف ۳۰۳
- نمودار ۵ روند زمانی گفتمان های مختلف بر حسب آمار سالانه ۳۰۴
- نمودار ۶ بزرگ نمایی بخشی روند زمانی مضامین ۳۰۵
- نمودار ۷ فراوانی مطلق و روند زمانی تحول تأیید تجربه پاکسازی ۳۱۲
- نمودار ۸ فراوانی مطلق و روند زمانی تحول ترجیح پاکسازی بر دیگر مصالح ۳۱۲
- نمودار ۹ فراوانی مطلق و روند زمانی گزارش انجام پاکسازی در دستگاه ذیربط ۳۱۳

- نمودار ۱۰ فراوانی مطلق و روند زمانی تقاضای پاکسازی ۳۱۳
- نمودار ۱۱ فراوانی مطلق و روند زمانی اجرای نادرست موازین پاکسازی ۳۱۴
- نمودار ۱۲ فراوانی مطلق و روند زمانی نقد آیینی پاکسازی ۳۱۴
- نمودار ۱۳ فراوانی مطلق و روند زمانی نقد موازین هنجاری پاکسازی ۳۱۵
- نمودار ۱۴ فراوانی مطلق و روند زمانی اولویت تحول سازمانی بر نیروی انسانی ۳۱۵
- نمودار ۱۵ فراوانی مطلق و روند زمانی ترجیح سایر مصالح بر پاکسازی ۳۱۶
- نمودار ۱۶ فراوانی مطلق مضامین و نمایش مضمون مسلط در هر ماه ۳۱۷
- نمودار ۱۷ روند زمانی مضامین (میانگین متحرک ۶ ماهه) به تفکیک ماه ۳۱۸
- نمودار ۱۸ توزیع نسبی مضامین اظهار شده از سوی مسئولان اجرایی ۳۳۹
- نمودار ۱۹ فراوانی مطلق مضامین اظهار شده از سوی مسئولان اجرایی (مضمون مسلط سالانه) ۳۴۰
- نمودار ۲۰ روند زمانی تحول مضمون اظهارات مسئولان اجرایی (سالانه) ۳۴۱
- نمودار ۲۱ سازمان گزینش از سال ۱۳۶۲ تا ۱۳۷۴ ۳۵۵
- نمودار ۲۲ سازمان گزینش براساس قانون ۱۳۷۴ ۲۶۶

مقدمه ناشر

قال علی علیه السلام:

«انْظُرْ فِي أُمُورِ عَمَّا لِكَ فَاسْتَغْمِلْهُمْ اخْتِبَارًا، وَلَا تُؤَلِّمْهُمْ مُحَابَاةً وَأَثَرَةً»

امیرالمؤمنین علی علیه السلام فرمودند:

در کار کارگزارانت بنگر و پس از آزمایش به کارشان برگمار؛ نه به سبب دوستی با آنها.

با پیروزی انقلاب اسلامی، نه تنها میانی و سیاست‌های حکمرانی در حوزه‌های گوناگون دگرگون شد که ارزش‌های فرهنگ عمومی نیز متحول شدند. از همان روزهای نخست برپایی نظام جمهوری اسلامی، بحث کارکنان باقی‌مانده از رژیم پیشین در مناصب مختلف، با عنوان پاک‌سازی مطرح شد. در سال‌های بعد، نحوه گزینش افراد برای نهادها و مناصب مختلف از ریاست جمهوری تا دانشجویی، همواره از بحث‌های مطرح در سطح عمومی و تخصصی بود. تحلیل روند قانون‌گذاری برای گزینش‌ها در ادارات کشور و بررسی فرایند گزینش می‌تواند ثمرات عملی برای دوره معاصر داشته باشد.

مرکز پژوهشی مبنا با توجه به اهمیت موضوع و کارکرد آن در نظام مدیریتی فعلی کشور، بر آن شد که گزارشی از فرایند گزینش در اداره‌های کشور ارائه کند. پرواضح است که شفافیت در این موضوع، هم دوستان و دلسوزان را دل‌گرم خواهد کرد و هم مانع بهانه‌جویی بدخواهان خواهد شد. از همه مهم‌تر موجب پویایی نظام اداری کشور و آسیب‌شناسی و رفع اشکالات گزینش می‌شود؛ این شاء الله.

با توجه به توانایی علمی و دقت نویسنده محترم، وظیفه پژوهش و نگارش درباره نظام گزینش بر عهده ایشان گزارده شد که حاصل زحمات ایشان کتاب «نظام گزینش در ایران» است که گزینش در نظام اداری کشور را در بیست ساله نخست حاکمیت جمهوری اسلامی تحلیل کرده است و امید است مورد توجه صاحب نظران و کارشناسان قرار گیرد و آغاز راهی برای پژوهش ها و بررسی های دیگر در این حوزه باشد.

مرکز پژوهشی مبنا با توجه به رسالتی که برای خود در نظر گرفته است، در پی آن است که مؤلفه های بنیادین نظام اسلامی را کاویده و پس از تبیین پیشینه و وضعیت شناسی مسئله، راهبردها و راهکارهای عملیاتی برای مدیران و نهادهای تصمیم ساز و تصمیم گیر ارائه دهد. این مرکز افتخار می کند که برای حل مسائل کشور اسلامی، بی توجه به ملاحظه های خطی، حزبی و جناحی، گامی هرچند کوتاه برای حل مسائل نظام مردم سالار دینی برمی دارد و در این مسیر به علم و مصالح ملی و نظام اسلامی وفادار است؛ از این رو هر موضوع و مسئله ای که مانعی در تحقق اهداف متعالی نظام جمهوری اسلامی ایران باشد، مورد پژوهش قرار می دهد. این پژوهش نیز با هدف ارتقای وضعیت گزینش در کشور تهیه شده و امیدواریم در آینده نسخه تکمیلی آن شامل آسیب ها، کاستی ها، راهبردها و راهکارها نیز استخراج و ارائه شوند.

مرکز پژوهشی مبنا

دی ماه ۱۳۹۸

پیشگفتار

اگر از نگارنده درباره چرایی این پژوهش سؤال شود، در یک کلمه خواهد گفت: «ناهم خوانی». بسیاری از شهروندان با پدیده تصمیمات متناقض‌گزینی در سطوح مختلف و سازمان‌های متفاوت روبرو شده‌اند، تصمیماتی که مصداق ضرب‌المثل «از دروازه داخل نشدن اما از سوزن عبور کردن» اند. مگر نه این که یکی از کارکردهای مهم نظام حقوقی ایجاد وحدت رویه و محو تبعیض از طریق قانون است؛ پس این همه خروجی «ناهم خوان» چگونه بروز کرده است؟

این پرسش حاکی از «رازالودی» نظام‌گزینش نیز هست، یعنی بینندگان بیرونی، منطق آن را درک نمی‌کنند و متوجه چگونگی کارکردش نیستند. چه بسا این نظام منطقی دارد که برملا نشده و همین رازآلودش کرده است، به نحوی که خروجی‌هایش «ناهم خوان» می‌نماید. کشف منطق درونی نظامی که آن را چندان نمی‌شناسیم، انگیزه نگارنده برای مذاقه در نظام حقوقی‌گزینش بود.

بنا به مذاق تاریخی حقوق، رویکرد این تحقیق، تحلیل تکاملی است. البته در انتخاب این رویکرد، باید به این انتقاد پاسخ داد که چرا بررسی از سال ۱۳۵۷ آغاز شده و نه مگر که قبل از آن نیز رویه‌ها و نهادهایی برای‌گزینش نیروی انسانی وجود داشته است؟ این انتقاد کاملاً بجا و درست است، نه تنها پیش از ۱۳۵۷ نیز رویه‌هایی برای نیروگزینی وجود داشته بلکه شاید برای جنبه‌های ایدئولوژیک نیروگزینی فعلی نیز بتوان ریشه‌هایی در تاریخ پیش از انقلاب اسلامی یافت. فارغ از این که این فرضیه که بخش‌های مهمی از نظام کنونی میراث گذشته است، خود بخشی از دستاوردهای همین تحقیق بود؛

بررسی تاریخ پیش از انقلاب اسلامی شناخت و دانایی بیشتری از آن چه که در حال در اختیار داشتیم، می‌طلبید. در هر حال چنین تحقیقی نیاز به یک گام به عقب دارد و لاجرم باید به روایت تاریخ گزینش در دوران سلطنت (مشروطه و پیشامشروطه) نیز نشست، روایتی که به آینده موکول شده است.

چنان که عنوان فرعی کتاب می‌گوید، این تحقیق هنوز ناتمام و جایی در میان این تاریخ ایستاده است. با این حال اعتقاد دارم، جایی که این کتاب در آن می‌ایستد یکی از مهم‌ترین فرازهای این تاریخ است. گمان نمی‌کنم در هیچ برهه‌ای از این تاریخ تا این اندازه بازار مباحثه و مذاکره پیرامون شیوه مطلوب نیروگزینی رواج داشته است. منکر این نیستم که گرمای بازار این مباحثه در مجلس ششم نیز ادامه داشت و به گمانم قانون مدیریت خدمات کشوری که خبر از تثبیت قدرتمند نهاد گزینش در نظام حقوقی کشور می‌داد، نقطه پایان آن بوده است. دست کم طرح‌نامه ابتدایی تحقیق بنای بررسی تاریخ چهل ساله نهاد گزینش را داشت. زمانه آن قدر سازگار نبود که هدف اولیه تحقیق برآورده شود، اما آن قدر که در این اثر آمده نیز می‌تواند نورهایی بر برخی تاریکی‌ها بیافکند. افزون بر این گزینش در ایران، نظامی پیچیده و چندلایه است، در سطوح مختلفی جریان دارد و هر کدام از آن‌ها - به رغم داشتن ریشه‌های واحدی که در مبحث درآمد به آن پرداخته‌ام - به مقیاس سطح خودش درآمده است. به این معنا شناخت نظام گزینش، بدون بررسی همه این نهادها ممکن نیست. بررسی‌های این اثر، چنان که در طرح اولیه خود در نظر داشته‌ام، مختص به سطوح اداری نظام جمهوری اسلامی نبوده است، اما در این جلد، تنها به همین بعد از نظام گزینش پرداخته‌ایم.

در این مقام توضیح دیگری را نیز ضروری می‌بینم. چنان که در بخش درآمدی

بر نظریه توضیح داده‌ام، نیروگزینی اداری و نیروگزینی سیاسی در نظام جمهوری اسلامی ایران دو مقوله منفک از هم نیستند. دست کم هر دو آبخش‌های فکری واحدی دارند و این اتفاقاً یکی از نقاط مهم در بحث تفکیک نظام سیاسی از نظام اداری است، بخش مهمی از نظریه حقوقی ایرانی که - با تمام کوشش‌هایی که شده - هنوز به اندازه کافی مورد تأمل قرار نگرفته است. این تفکیک نیازمند پیشرفت‌های بومی است و با مطالعات خارجی صرف نمی‌توان به الگوی مناسبی برای ایران دست یافت. این مبحث نیز در این جلد از کتاب وانهاده شد تا به شرط حیات و توفیق نگارنده در جلد آینده مورد مطالعه قرار گیرد. اگرچه تحقیقات آتی وابستگی عمیقی به نحوه استقبال از این کتاب دارد و امیدوارم توفیق تجاری این جلد کتاب به اندازه‌ای باشد که آغاز نگارش جلد‌های بعدی و ویراست مجدد این اثر را توجیه کند.

برای نگارش این کتاب کوشیدم تا از کلیه منابع در دسترس بهره بگیرم. اگرچه منابع موجود در کتابخانه ملی (و ناموجود در دیگر کتابخانه‌ها) شاید می‌توانست به قوام بیشتر بخش درآمد یاری برساند، اما به دلیل ملاحظات بودجه‌ای و ضرب‌الأجل ناگهانی برای به پایان رساندن این طرح، بهره‌گیری از آن‌ها ممکن نشد. در بهره‌گیری از سایر منابع، کوشیده‌ام حد اعلای انصاف علمی را رعایت نمایم. به منابع دست اول، نظیر اسناد قانونی و مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی در پاورقی؛ و به سایر منابع، در متن ارجاع داده شده است. فهرست کامل منابع درون متن در پایان کتاب آورده شده، اما از ذکر مجدد فهرست کامل منابع مذکور در پاورقی در پایان متن خودداری کرده‌ام. در فهرست پاورقی، کوشیده‌ام نشانی کاملی از منبع مورد استفاده داده شود و در مواردی که این نشانی مختصر شده، قطعاً در صفحات قبل تر به صورت کامل

ذکر شده است. دسترسی به منابع پاورقی اغلب از طریق پایگاه‌های داده‌ی
برخط دولتی رایگان ممکن است.

از همه کسانی که یاری‌گر مخلص در به انجام رساندن این کار بوده اند،
قدردانی کنم. کمک‌هایی که شاید از نظر خود ایشان اندک بوده، اما برای
نگارنده یاری بزرگی بوده است. از جناب آقای دکتر محمدتقی دشتی، مدیر
محترم انتشارات مکتب اندیشه سپاس‌گزارم که فرصت نگارش جلد نخست این
کتاب را فراهم آوردند. هم‌چنین از آقایان مهدی نظری، امین حجتی، مصطفی
طفی زارنجی و علی‌اکبر عبدالاحدی مقدم که اجرای این طرح بی‌یاری آن‌ها
بسیار دشوار بود، سپاس‌گزارم. از آقایان وحید نجفی، مهدی خصالی و رضا تاران
که با خواندن بخش درآمد نکات مفیدی را متذکر شدند، ممنونم. از سرکار خانم
فاطمه توفیقی و جناب آقای عبدا... یوسف‌زادگان به خاطر معرفی برخی منابع
این اثر سپاس‌گزارم. هم‌چنین از جناب آقای میثم منصوری بروجنی، سرکار
خانم هاجر عطاران و جناب آقای علی‌اشرف فتحی که در زمینه تحلیل‌های
آماري این اثر هم‌فکری و راهنمایی کردند، تشکر می‌کنم.

سرک کشیدن به پستوی تاریخ بدون تکدر خاطر ممکن نیست؛ اما در این سرک
کشیدن‌ها، آشنایی با بعضی نفرات، دل را قرص و روشن می‌کند. این اثر ناچیز
را به ایشان تقدیم کرده‌ام و امیدوارم این وجیز، گرد فراموشی را از نام برخی از
این بزرگان بسترده.

محمد منصوری بروجنی

آذرماه ۱۳۹۷

قم